

**РОЗДІЛ V. МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ
ВІДНОСИНИ**

УДК 339.944:330.322(477)"364"

Вікторія Кухарик,

кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародних економічних відносин та управління проектами,

Волинський національний університет імені Лесі Українки,

kucharyk.viktoria@vnu.edu.ua

ORCID ID: 0000-0003-3389-5181;

Олег Шрамко,

магістр факультету міжнародних відносин,

Волинський національний університет імені Лесі Українки;

DOI 10.29038/2524-2679-2024-01-312-325

ДІЯЛЬНІСТЬ ТНК В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

У науковому дослідженні наведено визначення терміна «транснаціональна корпорація» як ключового аспекту міжнародного підприємництва. Визначено, що головним каталізатором прискореного економічного зростання є міжнародні інвестиції, що залучаються ТНК. Проте на глобальні ПІІ негативно вплинули війна в Україні, а також підвищення цін на продовольство й енергетичні ресурси. Згідно з даними звіту World Investment Report 2023, у 2022 р. спостерігали скорочення глобальних обсягів ПІІ на 12 %, до рівня 1,3 трлн дол. США. Досліджено особливості діяльності ТНК на ринку України в умовах війни. Установлено, що, незважаючи на наявність військового конфлікту, Україна приваблює значні інвестиції від ТНК, але їхні можливості обмежені через проведення воєнних операцій на території країни. Систематизовано ТНК, що продовжують свою діяльність в Україні навіть у період воєнних дій, зокрема металургійна компанія Arcelor-Mittal, що у 2022 р. інвестувала в «АрселорМіттал Кривий Ріг» 120 млн дол. США; Onur Group інвестує у видобуток графітової руди у Хмельницькій області; Bayer у 2023 р. оголосила про готовність інвестувати 35 млн євро у виробництво насіння на території Житомирської області; Henkel інвестувала 60 тис. євро у 2023 р. у модернізацію технічного обладнання та впроваджен-

ня цифрових технологій у виробничих процесах Вишгородського заводу; глобальний лідер у виробництві високотехнологічних та енергоефективних будівельних матеріалів Kingspan Group реалізує інвестиційний проєкт у Львівській області на суму 280 млн дол. США; Fixit, що спеціалізується на виробництві будівельних матеріалів, незважаючи на воєнний конфлікт, розпочала будівництво другого виробничого об'єкта у м. Львові; Nestlé розпочала будівництво нового виробничого комплексу у Смолигові (Волинська обл.) наприкінці 2022 р.; Philip Morris, що спеціалізується на виробництві тютюнових виробів, уклала понад 30 млн дол. США у впровадження нового виробничого процесу на території Львівщини тощо. Уряд України розробив план із відновлення, який сприятиме залученню ПІІ та гарантувати їх повернення інвесторам, що повинно позитивно позначитися на післявоєнному відновленні нашої країни. Наведено перспективні напрями діяльності ТНК в Україні у контексті воєнного конфлікту та подальшого відновлення, уключаючи реконструкцію логістичних систем після блокування українських портів, забезпечення доступного фінансування й реструктуризацію заборгованості для вітчизняних підприємств, залучення ПІІ, отримання фінансових ресурсів з країни-агресора, а також відшкодування податку на додану вартість для експортерів та інші аналогічні заходи.

Ключові слова: транснаціональна корпорація, прямі іноземні інвестиції, злиття і поглинання.

Viktoriia Kukharyk,

Lesya Ukrainka Volyn National University,
ORCID ID 0000-0003-3389-5181;

Oleg Shramko,

Lesya Ukrainka Volyn National University

FEATURES OF TNC ACTIVITIES ON THE UKRAINIAN MARKET DURING WAR

The essence of the concept of “transnational corporation” as a form of international entrepreneurship is defined in the paper. It is determined that the main catalyst of accelerated economic growth are international investments involving by TNCs. However, global FDI has been negatively affected by the war in Ukraine, high food and energy prices, as well as recession risks and debt pressures in many countries. In 2022 global FDI flows decreased by 12 %, to the level of \$1.3 trillion according to the World Investment Report 2023. The peculiarities of the TNCs activity on the ukrainian market in the conditions of the war were studied in the

paper. It was determined that, despite the war, Ukraine attracts significant investments from TNCs, although their activity is “slowed down” due to the war on the territory of the country. TNCs operating in Ukraine during the war have been systematized: ArcelorMittal – a metallurgical company (Luxembourg), in 2022 invested \$120 million in ArcelorMittal Kryvyi Rih; Onur Group (Turkey) invests in the mining of graphite ore in the Khmelnytskyi region; Bayer (Germany), in 2023, announced its readiness to invest 35 million euros in a seed plant in Zhytomyr region; Henkel (Germany) invested 60,000 euros in 2023 in the modernization of equipment and digitalization of production processes at the company’s Vyshgorod plant; Kingspan Group (Ireland), a world leader in the production of high-tech energy-efficient building materials, is starting an investment project worth \$280 million in Lviv region; Fixit (Germany), a manufacturer of building materials, despite the war, is building a second factory in Ukraine in Lviv; Nestlé (Switzerland), at the end of 2022, started construction of a new plant in Smoligov (Volyn region); Philip Morris (USA), a tobacco company, invests more than \$30 million in the launch of a new production in the Lviv region, etc. The Government of Ukraine has developed a recovery plan that will promote the attraction of FDI and guarantee their return to investors, which should have a positive effect on the post-war recovery of our country. Prospective areas of TNCs activity in Ukraine in the conditions of war and post-war recovery are given in the paper, in particular: recovery of logistics after the blockade of Ukrainian ports; cheap lending and debt restructuring (for domestic companies); attraction of FDI; receiving funds from the aggressor country; refund of VAT to exporters, etc.

Key words: transnational corporation, direct foreign investment, merger and acquisition.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. У сучасних умовах глобальних викликів та геополітичних турбулентностей військові конфлікти стають складним випробуванням для економічних систем країн, а їх наслідки мають глибокий вплив на функціонування підприємств, зокрема транснаціональних корпорацій (ТНК), і серйозним фактором, що визначає умови їх функціонування. Україна, переживаючи воєнний конфлікт на власній території, не уникає цих викликів, й особливості діяльності ТНК на її ринку в умовах війни стають актуальними питаннями для дослідження. Огляд характерних рис функціонування транснаціональних корпорацій у нинішніх умовах на території України є ключовим завданням для розуміння та прогнозування впливу цих умов на економічний ландшафт країни. У цьому дослідженні зосереджено увагу на вивченні їх потенційної ролі у

відновленні економіки й соціальної стабільності України після завершення воєнних дій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зважаючи на те, що воєнний конфлікт в Україні створює значні економічні та фінансові труднощі, дослідження особливостей діяльності ТНК є актуальним, оскільки визначення їх внеску у відновлення економіки й стабілізацію фінансового стану країни є надзвичайно важливим. Отже, це питання стає ключовим для розуміння впливу глобальних гравців на український ринок і сприяє розробці ефективних стратегій в умовах воєнного конфлікту. Тому вітчизняні вчені досліджують особливості діяльності ТНК в Україні в сучасних умовах, а також їх роль у повоєнному відновленні України.

Так, М. Богуславець, досліджуючи План відновлення України на 10-річну перспективу, зазначає, що за 10 років цей план повинен вивести нашу країну в топ-25 країн за індексом людського капіталу й індексом економічної складності [1].

О. А. Бородіна, В. І. Ляшенко, дослідивши зразки міжнародної допомоги повоєнній Європі, Японії, Кореї, Сінгапуру, Франції, Великобританії та Ірландії, запропонували адаптувати принципи впровадження програм розвитку для [3, с. 129–130].

І. А. Хмарська, вивчаючи висновки експертів НБУ щодо ефективності будь-якого плану відновлення країни після війни, відповідно до якого позитивний ефект виявлятиметься лише за умови реалізації базового сценарію, що передбачає збереження поточних тенденцій, підсумовує, що таке припущення має гіпотетичний характер, що пов'язано з неможливістю реальної оцінки втрат виробничого й людського потенціалу в умовах збереження часткової окупації території України, а також існування безпекових ризиків [7].

Мета статті – дослідити особливості діяльності ТНК на ринку України в умовах війни та її роль у повоєнному відновленні країни.

Методологічною основою дослідження є праці вітчизняних і закордонних учених з окресленої проблематики, доповідь про світові інвестиції Конференції ООН із торгівлі і розвитку (World Investment Report 2023), база даних багатонаціональних компаній (GlobalData).

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У сучасному світі економіка стає все більше глобальною й ТНК виступають важливими драйверами цього процесу. ТНК є основними учасниками міжнародних економічних процесів, і їхні інвестиції визначають не тільки розвиток окремих країн, але й глобальні тренди. Розуміння їхньої ролі

в міжнародних інвестиціях необхідне для адаптації національних економік до глобальних викликів і можливостей.

Початкові теоретичні роздуми щодо розвитку транснаціональних корпорацій можна відстежити ще в 30-х р. ХХ ст. Проте справжній науковий прогрес у вивченні проблематики транснаціоналізації господарства відбувся в період між 60- та 80-ми рр. ХХ ст. У цей період визначений основний теоретичний світогляд щодо діяльності транснаціональних корпорацій, а також були обґрунтовані передумови їх появи та розповсюдження [2]).

Означити чітко визначення поняття «транснаціональна корпорація» виявляється складним завданням через постійні зміни їхніх організаційних структур, які динамічно адаптуються до змін у міжнародних економічних відносинах. Термін «транснаціональна корпорація» (transnational corporation, TNC) і його синонім «багатонаціональна компанія» (multinational corporation, MNC, multinational enterprise) є широкоживаними з 1960 р. [6].

Міжнародні організації роблять власний внесок у визначення концепції «транснаціональна корпорація».

Відповідно до ООН, транснаціональні корпорації – це «підприємства, що володіють або контролюють виробництво товарів і послуг за межами країни, у якій вони базуються» [10].

Відповідно до оцінки Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), транснаціональні корпорації утворюються з компаній або інших юридичних осіб, які мають представництва в декількох країнах та мають настільки глибокі зв'язки між собою, що можуть координувати свою діяльність різними способами. Незважаючи на те, що одна або кілька з цих учасників можуть мати суттєвий вплив на діяльність інших, ступінь їх автономії в межах підприємства може значно відрізнятися від однієї компанії до іншої [11].

Згідно з тлумаченням Конференції ООН з торгівлі та розвитку (UNCTAD), транснаціональна корпорація є підприємством, яке має контроль над активами інших організацій у країнах, відмінних від своєї рідної країни, і зазвичай володіє певною часткою акціонерного капіталу [12, с. 40].

Нині говорять про етап формування та розвитку ТНК п'ятого покоління, які відрізняються такими основними рисами:

- глобальні економічні й політичні умови діяльності, а також участь у глобальній економіці як незалежного суб'єкта від національних держав;
- загальносвітова глобальна стратегія розвитку, спрямована на завоювання ключових позицій у виробництві та реалізації продукції, а не обмежується окремими сегментами світового ринку;
- глобальне використання факторів виробництва, таких як капітал, робоча сила, природні ресурси, підприємницькі здібності й інші, проявляється

в тому, що нині 380 найбільших корпорацій контролюють 40 % глобального ресурсного потенціалу й володіють 80 % технологічних нововведень;

– утворена глобальна система міжнародного виробництва, розміщена в різних країнах світу, визначається переміщенням значної частини виробничої, збутової та сервісної діяльності за межі економічного простору, де розташована головна штаб-квартира [Transnational corporations and international production concepts, theories, and effects: Grazia Ietto-Gillies. Cheltenham, UK; Northampton, MA Edward Elgar. – 2005. URL: <http://www.environmental-expert.com/articles> (дата доступу: 15.05.2023)].

Головним каталізатором прискореного економічного зростання є міжнародні інвестиції. Нині однією з найбільш загострених проблем як для розвинених країн, так і для тих, що розвиваються, стає залучення та ефективне використання іноземних інвестицій. Ефективне виконання цього завдання визначається успішною реалізацією державної політики щодо регулювання іноземних інвестицій. Останнім часом міжнародний економічний та торговельний клімат не виявляється таким сприятливим, як це було в період розквіту, зростання та прогресу. Утім, необхідність залучення ПІІ для підтримки індустріалізації, економічної диверсифікації й структурної трансформації залишається на високому рівні, особливо для країн, що розвиваються, та, зокрема, для найменш розвинених країн.

Згідно з інформацією, представленою в Доповіді про світові інвестиції (World Investment Report 2023) від Конференції ООН з торгівлі та розвитку (UNCTAD), у 2022 р. глобальні потоки прямих іноземних інвестицій зменшилися на 12 %, становлячи 1,3 трлн дол. США. Численні кризи й виклики на світовій арені – війна в Україні, високі ціни на продовольство та енергоносії, ризики рецесії й борговий тиск у багатьох країнах – негативно вплинули на глобальні ПІІ. Глобальне середовище для міжнародного бізнесу та транскордонних інвестицій залишається складним у 2023 р. Хоча економічні перешкоди, що сформували інвестиційні тенденції у 2022 р., дещо вщухли, проте вони не зникли. Ціни на товари, які різко зросли після початку війни в Україні, знизилися, але війна триває, а геополітична напруженість усе ще висока. UNCTAD очікує, що у 2023 р. тиск на глобальні ПІІ продовжиться. Попередні показники за 1 квартал 2023 р. показують слабкі тенденції в міжнародному проектному фінансуванні та ЗіП [14, с. 3].

База даних міжнародних компаній GlobalData включає інформацію про 6186 провідних транснаціональних корпорацій. Згідно з даними GlobalData, понад 300 таких компаній мають принаймні одну дочірню одиницю в Україні. Цікаво, що з цієї кількості більше чверті (27 %) із них – у США, а понад половина (57 %) розміщена в країнах Західної Європи. У табл. 1.

подано перелік ТНК, які найбільше постраждали внаслідок російського вторгнення.

Bunge, провідна компанія в галузі агропродовольства, володіє десятима дочірніми підприємствами та нараховує близько 1000 співробітників в Україні. Діяльність компанії призупинена через російське вторгнення. Подібні запобіжні заходи використовують й інші компанії. Зокрема, Inditex зачинила свої магазини, а Henkel тимчасово призупинила

Таблиця 1

Провідні ТНК, що постраждали через повномасштабне вторгнення в Україну*

№ з/п	Компанія	Штаб-квартира	Українські дочірні компанії
1	Bunge	США	10
2	Scatec	Норвегія	10
3	Raiffeisen Bank International	Австрія	9
4	WPP	Великобританія	9
5	Inditex	Іспанія	8
6	Acciona	Іспанія	7
7	Corteva	США	6
8	UNIQA Insurance Group	Австрія	6
9	International Flavors & Fragrances	США	5
10	DXC Technology	США	4
11	GEA Group	Німеччина	4
12	Geberit	Швейцарія	4
13	Henkel	Німеччина	4
14	Nestle	Швейцарія	4
15	PKO Bank Polski	Польща	4
16	PZU	Польща	4

*Джерело: складено автором за [13].

виробництво, Nestlé припинила виробництво та дистрибуцію своєї продукції в Україні, проте згодом відновила свою діяльність. Більшість зазначених компаній висловили певну стурбованість поточною ситуацією та уважно стежать за прогресом. Деякі компанії, такі як Raiffeisen Bank International, у 2021 р. фактично створили резерви, щоб знизити ризик потенційного конфлікту [13].

Незважаючи на складні умови, викликані широкомасштабним уторгненням росії, низка транснаціональних корпорацій продовжує активну діяльність в Україні, здійснюючи інвестиції в різні галузі економіки, зокрема [8]:

I. Гірничо-металургійний комплекс: Провідна світова металургійна компанія ArcelorMittal (Люксембург) продовжує значні капіталовкладення у виробничі потужності в Україні. Зокрема, у 2022 р. підрозділ «АрселорМіттал Кривий Ріг» проінвестувало 120 млн дол. США, а на 2023 р. заплановано додаткові інвестиції в розмірі 130 млн дол. США.

II. Машинобудування: американська компанія Amsted Rail готується розпочати виробництво підшипників та комплектуючих для вагонів у м. Львів. Також розглядається можливість співпраці з українськими виробниками щодо будівництва нового заводу в регіоні.

III. Енергетика: норвезька компанія Scates, лідер у галузі відновлюваної енергетики, до 2021 р. успішно ввела в експлуатацію п'ять потужних сонячних електростанцій у Київській, Черкаській та Миколаївській областях. Нині, у співпраці з Міжнародною фінансовою корпорацією (IFC), компанія розглядає можливість впровадження в Україні комплексного блочного рішення Scates Release для генерації та зберігання сонячної енергії.

IV. Хімічна промисловість: у 2023 р. німецькі компанії Bayer та Henkel вирішили розширити свою присутність в Україні шляхом інвестицій. Bayer планує вкласти близько 60 млн євро в розвиток насінництва та додатково 35 млн євро – у насінневий завод на Житомирщині. Компанія Henkel, незважаючи на труднощі через бойові дії, планує інвестувати 60 тис. євро в модернізацію обладнання та цифрову трансформацію виробничих процесів на своєму Вишгородському заводі.

V. Галузь будівельних матеріалів: Ірландська компанія Kingspan Group визначається як один із ключових інвесторів, що вирішили вкласти кошти в Україну під час повномасштабного вторгнення рф. Компанія розпочала значний інвестиційний проєкт на суму понад 280 млн дол. США, на 2024 р. заплановано будівництво кампусу будівельних технологій на Львівщині, який включатиме шість виробничих зон.

VI. Харчова промисловість: На початку повномасштабної війни Carlsberg Ukraine тимчасово припинила функціонування своїх підприємств, але пізніше відновила роботу потужностей у Києві, Львові та Запоріжжі. У 2022 р. компанія оголосила про інвестування 1,5 млрд грн у введення в експлуатацію нової виробничої лінії на Київському пивоварному заводі [8].

Економіка України відчула сильний удар через російську агресію. Так, у 2022 р. валовий внутрішній продукт зменшився на рекордні 33,4 %, а рівень безробіття досяг 35 % серед працездатного населення [5].

Із метою відновлення економіки України після руйнівного впливу російської агресії, Урядом розроблено комплексний План відновлення країни, розрахований на 10-річну перспективу. Цей план передбачає три послідовні етапи [1]:

1. Етап стійкості, що охоплював період до кінця 2022 р. На цьому етапі пріоритетом було відновлення найбільш критичних об'єктів інфраструктури, уключаючи ремонт котелень, мереж, житлового фонду, а також заходи з підтримки бізнесу із фокусом на малі та середні підприємства.

2. Етап відновлення, розрахований на 2023–2025 рр. Цей період передбачає реалізацію більшості проєктів загального плану відбудови, відновлення об'єктів соціальної інфраструктури та житлового будівництва.

3. Етап модернізації, запланований на 2026–2032 рр. Цей етап уключатиме комплекс заходів, спрямованих на підготовку України до вступу до ЄС та відповідність критеріям членства [1].

Отже, поетапний План відновлення охоплює короткотермінові, середньотермінові та довгострокові перспективи відбудови національної економіки та інфраструктури, модернізації різних галузей та наближення України до стандартів ЄС.

План відновлення України фокусується на трансформації економічних галузей для підвищення їх конкурентоспроможності та інноваційності, розбудови людського капіталу через реформування освіти й медицини, а також на створенні сучасної інфраструктури – транспортної, енергетичної, цифрової. Головна мета на 10-річну перспективу – вивести країну до топ-25 за індексами людського капіталу та економічної складності, зокрема у виробництві високотехнологічної й наукоємної продукції, забезпечивши таким чином високий рівень людського розвитку та диверсифіковану, інноваційну економіку [1].

О. А. Бородіна, В. І. Ляшенко, дослідивши зразки міжнародної допомоги повоєнним Європі («План Маршалла»), Японії («Лінія Доджа»), Кореї, Сінгапуру, Франції, Великобританії, Ірландії, запропонували адаптувати принципи впровадження програм розвитку для України таким чином:

1 та 2 етапи – відновлення критичної інфраструктури й економіки в цілому: макрофінансова стабілізація; відновлення або відбудова зруйнованої інфраструктури; програми декарбонізації, «зеленого» переходу, досягнення енергетичної незалежності; податкове реформування, зменшення рівня податків, але посилення податкової відповідальності та прозорості; інтеграція у світові ланцюги доданої вартості, зона вільної торгівлі; націоналізація – модернізація – приватизація;

3 етап – стале зростання: принципи індустрії 4.0 як базису відновлення, розвиток галузей з високою доданою вартістю, управлінська освіта й навчання [3, с. 129 – 130].

На відміну від умов реалізації Плану Маршалла в післявоєнній Європі, що розроблявся для мирного періоду відбудови в країнах зі схожими соціально-економічними реаліями, для України просте калькування такого плану є неможливим через низку ключових відмінностей. По-перше, План відновлення України має розроблятися й упроваджуватися в умовах триваючого збройного конфлікту, а не в мирний час. По-друге, після виходу з війни Україна опиниться в оточенні розвинених країн, на відміну від повоєнної Європи, з однаково зруйнованими економіками. Отже, інтеграційною основою Плану відновлення повинне стати поглиблення зони вільної торгівлі з ЄС. Це сприятиме включенню українських виробників до ланцюгів і мереж формування доданої вартості в межах ЄС, забезпечуючи таким чином передумови для економічного зростання та конвергенції із розвиненими європейськими країнами [3, с. 131].

Згідно з експертами НБУ, успішна реалізація будь-якого плану післявоєнного відновлення України матиме позитивний ефект лише за умови збереження таких ключових тенденцій:

- повноцінне відновлення функціонування чорноморських портів України. Протягом 2023–2024 рр. передбачається значне зменшення рівня безпекових ризиків.

- продовження активної міжнародної фінансової допомоги для покриття бюджетних потреб і дефіциту платіжного балансу;

- вибір стратегії активної економічної політики, включаючи з повернення до режиму інфляційного таргетування та гнучкого формування валютного курсу;

- зниження темпів інфляції;

- часткове зменшення економічних утрат у 2023–2024 рр. Проте через неможливість точної оцінки втрат виробничого й людського потенціалу в умовах часткової окупації територій та безпекових ризиків, це припущення є гіпотетичним. За оцінками НБУ, орієнтовні темпи післявоєнного економічного відновлення становитимуть 5–6 % щорічно [7].

Залучення транснаціональних корпорацій і прямих іноземних інвестицій є критично важливим для післявоєнного відновлення України, оскільки забезпечить надходження капіталу, технологій, створення робочих місць, інтеграцію до глобальних ланцюгів вартості, диверсифікацію експорту й розвиток суміжних галузей, тому має стати пріоритетом відбудови економіки.

Ураховуючи важливість відновлення економіки України, у серпні 2022 р. провели опитування керівників 20 провідних українських компаній різних галузей щодо перспективних заходів у цьому напрямі. Опитані компанії, серед яких – «ДТЕК», «Метінвест», «АрселорМіттал Кривий Ріг», «Sky-Up», «ЕРАМ», холдинг «UFuture», «Райффайзен банк» та інвестиційна компанія «Concorde Capital», запропонували низку кроків для розв’язання проблем в умовах війни та післявоєнної відбудови, а саме [9]:

1. Задля відновлення логістики після блокади українських чорноморських портів, які були ключовими для експорту продукції та імпорту сировини в Азію і Європу, потрібно нарощувати експорт залізницею до найближчих портів Польщі до понад 3000 вагонів на добу (із поточних 1900 вагонів), а також створити перевалку в неглибоководних українських портах на Дунаї та відновити безпечну роботу чорноморських портів;

2. Для підтримки вітчизняних компаній пропонується впровадити дешеве пільгове кредитування як основний засіб бюджетної допомоги великому бізнесу, розробивши спеціальні державні програми. Також рекомендується провести «реалістичну» реструктуризацію боргів компаній, особливо перед банками, які утворилися внаслідок війни;

3. Задля залучення прямих іноземних інвестицій від іноземних ТНК, банків і кредитних агентств рекомендується отримати державні гарантії для інвесторів від ЄС, США й інших країн G20, використовуючи статус кандидата в ЄС для доступу до програм фінансування та розвитку;

4. Для відбудови підприємств, постраждалих унаслідок війни, потрібна пряма фінансова підтримка або надання пільг, що може здійснюватися за рахунок коштів від застосування відповідних санкцій до країни-агресора росії для відшкодування завданих нею збитків;

5. Очікується своєчасне повернення податку на додану вартість (ПДВ) для експортерів, сплаченого під час закупівлі сировини й послуг, що сприятиме відновленню експортної діяльності, виробництва та розвитку інших сфер економіки;

6. Відновлення своєчасного відшкодування ПДВ експортерам, який сплачується під час закупівлі ресурсів для виробництва експортної

продукції й був призупинений урядом у березні 2022 р. через війну, є очікуваною подією в бізнес-середовищі, що дасть змогу поповнити обігові кошти компаній, відновити експортні поставки, нарощувати виробництво та розвивати суміжні галузі [9].

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Отже, незважаючи на тимчасове гальмування діяльності транснаціональних корпорацій в Україні через воєнні дії, уряд розробив план відновлення економіки та післявоєнної реконструкції, який передбачає заходи для залучення прямих іноземних інвестицій і надання гарантій їх повернення інвесторам, що вже дало змогу залучити значні інвестиції від низки великих ТНК. У післявоєнний період ТНК можуть відіграти ключову роль у відбудові країни, ставши вагомим джерелом інвестицій, сприяючи технологічному розвитку, створенню робочих місць, підвищенню конкурентоспроможності української продукції на світових ринках, розширенню експорту та залученню довгострокових капіталовкладень шляхом укладання стабільних інвестиційних угод, проте успіх цього процесу залежатиме від забезпечення політичної стабільності, ефективного законодавчого поля, відкритості до реформ та міжнародної співпраці. Подальші дослідження в цій сфері можуть охоплювати аналіз конкретних секторів економіки України та визначення найбільш пріоритетних сфер для залучення інвестицій від ТНК у післявоєнний період.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богуславець, М. План відновлення України: розпочати відбудову хочуть вже у 2022 році. URL: https://lb.ua/blog/martyna_boguslavets/524339_plan_vidnovlennya_ukraini_rozprochati.html
2. Болгарова, Н. К. (2011). Транснаціональні корпорації в аспекті розвитку глобалізаційних процесів. *Ефективна економіка*, № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2011_1_16
3. Бородіна, О. А., Ляшенко, В. І. (2022). Повоєнне відновлення економіки: світовий досвід та спроба його адаптації для України. *Вісник економічної науки України*, № 1 (42), с. 121–134. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/186648/17-Borodina.pdf?sequence=1>
4. Великий бізнес розповів, що треба для відродження України. URL: <https://ua-retail.com/2022/08/velikij-biznes-rozpoviv-shho-treba-dlya-vidrodzhennya-ukra%D1%97ni/>
5. Площа окупованої України, втрати російської техніки та 17 діб столичних тривог. Вісім фактів про три місяці війни від Forbes. *Інфографіка*. URL: <https://forbes.ua/inside/ploshcha-okupovanoi-ukraini-vtrati-rosiyskoi-tekhniki-ta-17-dib-stolich-nikh-trivog-10-faktiv-pro-tri-misyatsi-viyeni-vid-forbes-infografika-24052022-6167>

6. Сорока, І. Б. (2009). Транснаціональні корпорації та їх роль у процесі активізації міжнародної інтеграції. *Актуальні проблеми економіки*, № 9, с. 35–41.
7. Хмарська, І. А., Кучерява, К. Я., Клімова, І. О. (2022). Особливості післявоєнного відновлення економіки України. *Економіка та суспільство*, № 42. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1621/1558>
8. Як світові промислові гіганти розвивають виробництво в Україні під час війни? URL: <https://gmk.center/ua/posts/yak-svitovi-promislovi-giganti-rozvivajut-virobnictvo-v-ukraini-pid-chas-vijni/>
9. Як Україні досягти успіху після війни: поради від топів Sky Up, EPAM, Метінвест і UFuture? URL: <https://biz.liga.net/ua/all/all/article/ukraina-mojet-stat-evropeyskim-tigrom-10-sovetov-biznesa-kak-postroit-stranu-mechty>
10. Alexandre Faria. Globalization and International Management: In Search of an Interdisciplinary Approach. URL: <https://www.redalyc.org/pdf/841/84140203.pdf>
11. OECD GUIDELINES FOR MULTINATIONAL ENTERPRISES. URL: <https://mne-guidelines.oecd.org/2011Concepts&Principles.pdf>
12. Transnational corporations and foreign affiliates. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/gdscsir20041c3_en.pdf
13. Which multinational companies are most exposed to the Ukraine-Russia conflict? URL: <https://www.investmentmonitor.ai/ukraine-crisis/mncs-companies-risk-ukraine-russia-conflict/?cf-view>
14. World Investment Report 2023. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/wir2023_en.pdf

REFERENCE

1. Bohuslavets, M. Plan vidnovlennia Ukrainy: rozpochaty vidbudovu khochut vzhe u 2022 rotsi. URL: https://lb.ua/blog/martyna_boguslavets/524339_plan_vidnovlennya_ukraini_rozpochati.html
2. Bolharova, N. K. (2011). Transnatsionalni korporatsii v aspekti rozvytku hlobalizatsiinykh protsesiv. *Efektivna ekonomika*, № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2011_1_16
3. Borodina, O. A., Liashenko, V. I. (2022). Povoienne vidnovlennia ekonomiky: svi-tovyi dosvid ta sprobа yoho adaptatsii dlia Ukrainy. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, № 1 (42), p. 121–134. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/186648/17-Borodina.pdf?sequence=1>
4. V elykyi biznes rozpoviv, shcho treba dlia vidrozhennia Ukrainy. URL: <https://ua-re-tail.com/2022/08/velikij-biznes-rozpoviv-shho-treba-dlya-vidrozhennya-ukra%D1%97ni/>
5. Ploshcha okupovanoi Ukrainy, vtraty rosiiskoi tekhniki ta 17 dib stolychnykh tryvoh. Visim faktiv pro try misiatsi viiny vid Forbes. *Infografika*. URL: <https://forbes.ua/inside/ploshcha-okupovanoi-ukraini-vtrati-rosiyskoi-tekhniki-ta-17-dib-stolich-nikh-trivog-10-faktiv-pro-tri-misyatsi-viyni-vid-forbes-infografika-24052022-6167>
6. Soroka, I. B. (2009). Transnatsionalni korporatsii ta yikh rol u protsesi aktyvizatsii mizhnarodnoi intehratsii. *Aktualni problemy ekonomiky*, № 9, p. 35–41.

7. Khmarska, I. A., Kucheriava, K. Ya., Klimova, I. O. (2022). Osoblyvosti pisliavoien-noho vidnovlennia ekonomiky Ukrainy. *Ekonomika ta suspilstvo*, № 42. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1621/1558>

8. Iak svitovi promyslovi hihanty rozvyvaiut vyrobnytstvo v Ukraini pid chas viiny? URL: <https://gmk.center/ua/posts/yak-svitovi-promislovi-giganti-rozvivajut-virobnictvo-v-ukraini-pid-chas-vijni/>

9. Iak Ukraini dosiahty uspikhu pislia viiny: porady vid topiv Sky Up, EPAM, Metinvest i UFuture? URL: <https://biz.liga.net/ua/all/all/article/ukraina-mojet-stat-evropeyskim-tigrom-10-sovetov-biznesa-kak-postroit-stranu-mechty>Alexandre Faria. Globalization and International Management: In Search of an Interdisciplinary Approach. URL: <https://www.redalyc.org/pdf/841/84140203.pdf>

10. OECD GUIDELINES FOR MULTINATIONAL ENTERPRISES. URL: <https://mneguidelines.oecd.org/2011Concepts&Principles.pdf>

11. Transnational corporations and foreign affiliates. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/gdscsir20041c3_en.pdf

12. Which multinational companies are most exposed to the Ukraine-Russia conflict? URL: <https://www.investmentmonitor.ai/ukraine-crisis/mncs-companies-risk-ukraine-russia-conflict/?cf-view>

13. World Investment Report 2023. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/wir2023_en.pdf

Матеріал надійшов до редакції 11.01.2024 р.